

Sygn. akt I ACa 178/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Beata Byszewska

Sędziowie: SA Robert Obrębski

SO del. Katarzyna Jakubowska-Pogorzelska (spr.)

Protokolant: sekr. sądowy Izabela Katryńska

po rozpoznaniu w dniu 11 maja 2017 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa B. M. i W. M.

przeciwko I. P.

o zapłatę

oraz z powództwa wzajemnego I. P.

przeciwko B. M. i W. M.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanych wzajemnych

od wyroku częściowego Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 6 grudnia 2012 r., sygn. akt II C 1087/10

uchyla zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu Warszawa-Praga w Warszawie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za instancję odwoławczą.

Katarzyna Jakubowska-Pogorzelska Beata Byszewska Robert Obrębski

Sygn. akt I ACa 178/16

UZASADNIENIE

B. M. i W. M. wnieśli o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanej I. P. kwoty 350.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 listopada 2008 r. do dnia zapłaty, przy czym w uzasadnieniu pozwu powołali się na potrącenie wzajemnych wierzytelności stron dokonane oświadczeniem powodów z dnia 15 marca 2010r..

W odpowiedzi na pozew I. P. domagała się oddalenia powództwa i jednocześnie wytoczyła powództwo wzajemne, żądając zasądzenia od powodów (pozwanych wzajemnych) na swoją rzecz kwoty 250.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 grudnia 2009 r. do dnia zapłaty.

W piśmie procesowym z dnia 13 czerwca 2012 r. pozwana (powódka wzajemna) podniosła, iż skoro powodowie twierdzą, że ich szkoda opiewa na kwotę 350.000 zł i złożyli oświadczenie o potrącaniu jej z przysługującej pozwanej

wierzytelnością o zapłatę kwoty 250.000 zł, to powództwo winno opiewać na kwotę 100.000 zł. Pozwana (powódka wzajemna) nadto podkreśliła,

iż złożone oświadczenie o potrąceniu jest oświadczeniem woli złożonym drugiej stronie i odwołanie tego oświadczenia było możliwe tylko w przypadku, gdy oświadczenie odwołujące złożone oświadczenie woli dotarło do adresata najpóźniej wraz z pierwotnym oświadczeniem woli. Nadto pozwana (powódka wzajemna) nigdy nie wyrażała zgody na cofnięcie oświadczenia woli powodów obejmującego oświadczenie o potrąceniu kwoty 250.000 zł.

W piśmie procesowym z dnia 27 lipca 2012 r. powodowie (pозwani wzajemni), wnosząc o oddalenie powództwa wzajemnego, podnieśli

z ostrożności procesowej zarzut potrącenia przez powodów roszczenia w wysokości 350.000 zł ze zgłoszoną w pozwie wzajemnym przez I. P. kwotą 250.000 zł.

W piśmie procesowym z dnia 30 sierpnia 2012 r. powodowie (pозwani wzajemni) oświadczyli, iż po dokonanych potrąceniu, w przypadku uznania go za skuteczne, dochodzą od pozwanej kwoty 100.000 zł, zaś w piśmie procesowym z dnia 29 października 2012 r. powodowie oświadczyli, że dochodzona przez nich kwota wynosi jednak 350.000 zł. Na rozprawie w dniu 6 grudnia 2012 r. powodowie podtrzymali to żądanie przynajmniej, iż byli zobowiązani do zapłaty w następstwie wydania wyroku z dnia 14 grudnia 2009 r., natomiast pozwana podtrzymała dotychczasowe stanowisko.

Wyrokiem częściowym z dnia 6 grudnia 2012 r. Sąd Okręgowy Warszawa – Praga w Warszawie, rozstrzygając jedynie o zasadności powództwa wzajemnego, zasądził solidarnie od pozwanych wzajemnie B. M. i W. M. na rzecz powódki wzajemnej I. P. kwotę 250.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 stycznia 2010 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo wzajemne w pozostałej części.

Powyższy wyrok został wydany na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych.

Wyrokiem z dnia 14 grudnia 2009 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie, w sprawie z powództwa B. M. i W. M. przeciwko I. P. o sygn. akt I C 354/09, zobowiązał strony do złożenia oświadczeń woli, które dotyczyły sprzedaży przez I. P. na rzecz B. M. i W. M. zabudowanej działki nr (...) położonej przy ul. (...) za kwotę 900.000 zł, potwierdzając jednocześnie fakt zapłaty na poczet tej ceny kwoty 650.000 zł. Orzeczenie to stało się prawomocne 17 stycznia 2010 r..

B. M. i W. M. nie dokonali zapłaty na rzecz I. P. pozostałej części ceny, to jest kwoty 250.000 zł.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o bezsporne między stronami okoliczności. Podniósł, że strony wskazywały na fakt wydania wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r.. Odpis tego orzeczenia został złożony do akt sprawy, a treść zawartego w nim rozstrzygnięcia, w ocenie Sądu I instancji, odpowiada twierdzeniom stron.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy uznał, że powództwo wzajemne zasługiwało na uwzględnienie, skoro obie strony odwołały się do faktu wydania wyroku przez Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r.. Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że fakt żądania przez powódkę wzajemną kwoty 250.000 zł tytułem zapłaty pozostałej części ceny należy ocenić jako skutek nieuznania przez pozwaną skuteczności tego potrącenia z uwagi na nieistnienie wzajemnej wierzytelności powodów.

Uwzględniając powyższe, ale przede wszystkim fakt ostatecznego sformułowania przez powodów żądania, to jest wystąpienie o zapłatę kwoty 350.000 zł, Sąd I instancji stwierdził, iż w przedmiotowej sprawie ocena zasadności żądania zapłaty na rzecz powódki wzajemnej kwoty 250.000 zł nie jest aktualnie w jakikolwiek sposób uzależniona od oceny roszczenia powodów. Pozwani wzajemni byli zobowiązani do zapłaty na rzecz powódki wzajemnej z tytułu zawartej umowy sprzedaży kwoty 900.000 zł, przy czym spełnili to świadczenie wyłącznie do kwoty 650.000 zł. Stąd, według Sądu Okręgowego, obowiązek spełnienia świadczenia w pozostałej części, to jest zapłaty na rzecz I. P. kwoty 250.000 zł z ustawowymi odsetkami dnia 18 stycznia 2010 r. nie budzi wątpliwości.

Sąd Okręgowy uznał, że żądanie przez powódkę wzajemną odsetek od kwoty 250.000 zł było zasadne wyłącznie od 18 stycznia 2010 r., a nie od

15 grudnia 2009 r., o co wносиła powódka, gdyż obowiązek zapłaty pozostałej części powstał dopiero z chwilą uprawomocnienia się wyroku, to jest w dniu 17 stycznia 2010 r.. W konsekwencji pozwani wzajemni od 18 stycznia 2010 r. pozostają w opóźnieniu w spełnieniu pozostałej części należnego powódce wzajemnej świadczenia.

Apelację od powyższego wyroku wnieśli powodowie (pozwani wzajemni), zaskarżając go w części, tj. co do punktu I, zarzucając naruszenie:

- 1) art. 498 § 1 w z w. z § 2 k.c. przez ich niezastosowanie w sytuacji, gdy ich zastosowanie było konieczne;
- 2) art. 233 § 1 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na dokonaniu oceny dowodów bez wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy;
- 3) art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na bezpodstawnym uznaniu, że pozwana (powódka wzajemna) wywiązała się ze spoczywającego na niej ciężaru dowodu w zakresie wykazania istnienia jej wiarygodności wobec powodów (pozwanych wzajemnych) w wysokości 250.000 zł, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy;
- 4) art. 317 § 2 k.p.c. w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. przez ich zastosowanie w sytuacji, gdy nie było do tego podstaw, co mogło mieć wpływ na wynik sprawy.

W oparciu o powyższe zarzuty powodowie (pozwani wzajemni) wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie jego punktu I i przekazanie sprawy

do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji oraz zasądzenie od pozwanej (powódki wzajemnej) na ich rzecz kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Apelację powodów (pozwanych wzajemnych) uzupełnił pismem datowanym na 18 lutego 2013 r. ich pełnomocnik, zarzucając wyrokowi:

1. Istotne naruszenie prawa procesowego, a mianowicie:

a) art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., poprzez błędne jego zastosowanie polegające na:

- nieprzeprowadzeniu postępowania dowodowego zgodnie z wnioskami złożonymi przez powodów (pozwanych wzajemnych) w pozwie oraz pozostałych pismach procesowych, czyli nieprzeprowadzenie prawidłowego postępowania dowodowego i nierozważenie w sposób bezstronny i wszechstronny przedmiotu sprawy, a w konsekwencji nieustalenie, czy i w jakiej wysokości powodom (pozwany wzajemnym) przysługiwało roszczenie wobec pozwanej (powódki wzajemnej) roszczenie oraz, czy roszczenia te i do jakiej wysokości wygasły wskutek dokonanego potrącenia;

- stwierdzeniu, że roszczenie pozwanej (powódki wzajemnej) nie jest w jakikolwiek sposób uzależnione od roszczenia powodów (pozwanych wzajemnych) w sytuacji, gdy roszczenie pozwanej (powódki wzajemnej) wynika z dochodzenia zapłaty ceny sprzedaży a roszczenie powodów (pozwanych wzajemnych) wynika z roszczenia odszkodowawczego opartego na nienależytym wykonaniu przez pozwaną (powódkę wzajemną) jej świadczenia, przy czym oba roszczenia wynikają z jednego stosunku prawnego umowy - przedwstępnej umowy sprzedaży zawartej w dniu 27 lutego 2008 r. w formie aktu notarialnego przed notariuszem U. W. za Repertorium A nr 1491/2008 oraz zawartych w formie zwykłej pisemnej umów datowanych na 6 lutego 2008 r., 28 czerwca 2008 r., 18 lipca 2008 r. i 20 kwietnia 2009 r., a nie jak Sąd błędnie przyjął tylko i wyłącznie z sentencji wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi - Południe w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r. o sygn. akt I C 354/09;

- nierozpatrzeniu w jakikolwiek sposób podniesionego przez powodów (pозwanych wzajemnych) w piśmie z dnia 27 lipca 2012 r. zarzutu potrącenia dokonanego w dniu 15 marca 2010 r., a tym samym nieustaleniu, że z uwagi na dokonanie potrącenia roszczenie pozwanej (powódki wzajemnej) wygasło, a w konsekwencji niewyjaśnieniu istoty sprawy;

- niewyjaśnieniu sprawy przez Sąd I instancji z uwagi na nieprzeprowadzenie postępowania dowodowego, a poprzestaniu tylko i wyłącznie na przyjęciu, że sentencja wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r. o sygn. akt I C 354/09 ukształtowała stosunek prawny pomiędzy stronami;

b) art. 317 § 2 k.p.c. poprzez jego błędne zastosowanie i wydanie wyroku częściowego w sytuacji, gdy nie zaistniały przesłanki do jego wydania, tj.:

- powództwo wzajemne nie nadawało się do rozstrzygnięcia z uwagi to, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy oraz nie ustalił okoliczności istotnych dla jej rozstrzygnięcia, tzn. zaniechał ustalenia, czy pozwana (powódka wzajemna) wywiązała się z ciężącego na niej zobowiązania i, czy należy się jej zapłata pozostałej części ceny;

- uznanie przez Sąd I instancji, że „ocena zasadności zapłaty na rzecz powódki wzajemnej kwoty 250.000 zł nie jest aktualnie w jakikolwiek sposób uzależniona od oceny roszczenia powodów”, podczas gdy roszczenie powodów (pозwanych wzajemnych) i pozwanej (powódki wzajemnej) są ze sobą immanentnie związane, zaś podstawę ich rozstrzygnięcia stanowią te same okoliczności, których Sąd I instancji do chwili wydania wyroku częściowego z dnia 6 grudnia 2012 r. nie ustalił;

c) art. 328 § 2 k.p.c. poprzez błędne zastosowanie i nienależyte uzasadnienie zaskarżonego wyroku polegające na:

- niewystarczającym wskazaniu faktów, które Sąd uznał za udowodnione;

- nie wskazaniu przyczyn, dla których jednym dowodom Sąd odmówił wiarygodności i mocy dowodowej lub dlaczego w ogóle je pominął;

- nie wskazaniu dowodów, na których Sąd oparł się przy wyrokowaniu;

- niewyjaśnieniu podstawy prawnej wyroku ze wskazaniem przepisów, na których Sąd się oparł;

d) art. 368 § 4 k.p.c. poprzez błędne zastosowanie i nierozpoznanie istoty sprawy polegające na:

- nieprzeprowadzeniu postępowania dowodowego w sprawie, pomimo zgłoszenia przez powodów (pозwanych wzajemnych) wniosków dowodowych zarówno w postaci słuchania świadków, przeprowadzenia opinii biegłych, dowodów z dokumentów załączonych do pism procesowych, jak i wnioskowanych do uzyskania z Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie, Prokuratury Rejonowej dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie;

- nierozpatrzenia podniesionego przez powodów (pозwanych wzajemnych) zarzutu potrącenia ich roszczenia z roszczeniem pozwanej (powódki wzajemnej);

- nierozpatrzenie wszystkich zarzutów powodów (pозwanych wzajemnych) dotyczących kwestii faktycznych, a tym samym nierozpoznanie istoty sprawy,

- przedwczesnym wydaniu wyroku i tym samym przesądzenie o odpowiedzialności powodów (pозwanych wzajemnych) z pominięciem istotnych okoliczności, od których ta odpowiedzialność była uzależniona, i bez przeprowadzenia w tym zakresie postępowania dowodowego.

2. Naruszenie prawa materialnego, tj.:

a) art. 471 k.c. w zw. z art. 535 k.c. poprzez niezastosowanie i nieustalenie, że pozwana (powódka wzajemna) nienależycie wykonała swoje zobowiązanie, do którego była zobowiązana na podstawie umowy przedwstępnej z dnia

27 lutego 2008 r. w formie aktu notarialnego przed notariuszem U. W. za Repertorium A nr 1491/2008 a nie - jak błędnie Sąd przyjął - na podstawie wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy Pragi – Południe w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r. o sygn. akt I C 354/09, a tym samym nierozpoznanie istoty sprawy, w tym zarzutów materialnoprawnych powodów (pозwanyh wzajemnyh);

b) art. 498 k.c. poprzez jego niezastosowanie i nieustalenie jaki skutek wywołało oświadczenie powodów (pозwanyh wzajemnyh) z dnia 15 marca 2010 r. o potrąceniu wierzytelności w sytuacji, gdy ustalenie zasadności dokonanego potrącenia winno skutkować oddaleniem powództwa wzajemnego w całości, z uwagi na umorzenie roszczenia pozwanej (powódki wzajemnej);

c) art. 568 § 1 w zw. z § 3 k.c. poprzez jego niezastosowanie i nieustalenie, że część należności powodów (pозwanyh wzajemnyh) opiera się na roszczeniach wynikających z prawa rękojmi, które to roszczenia zostały zgłoszone pozwanej (powódce wzajemnej) w piśmie z dnia 9 sierpnia 2010 r., które zostało dołączone do pozwu, a tym samym należność pozwanej z tytułu zapłaty ceny sprzedaży winna być zmniejszona o wartość istniejących, zgłoszonych wad.

W konkluzji pełnomocnik powodów (pозwanyh wzajemnyh) wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd I

Instancji z uwzględnieniem kosztów postępowania odwoławczego, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przepisanych,

ewentualnie o zmianę wyroku i oddalenie powództwa wzajemnego w zaskarżonej części, zasądzenie od pozwanej (powódki wzajemnej) na rzecz powodów (pозwanyh wzajemnyh) solidarnie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych oraz kosztów opłaconej opłaty skarbowej od pełnomocnictw za obie instancje.

Pozwana (powódka wzajemna) wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem II instancji, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja wywiedziona przez pозwanyh wzajemnie jest w pełni uzasadniona, bowiem Sąd Okręgowy naruszył wszystkie wymienione w apelacji przepisy, zarówno procesowe jak i prawa materialnego, a w konsekwencji nie rozpoznał istoty sprawy.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu naruszenia art. 233 k.p.c. należy wskazać, że zgodnie z jego treścią sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Tymczasem Sąd Okręgowy nie podjął się jakiegokolwiek analizy zgromadzonego do dnia wydania wyroku częściowego materiału dowodowego, a swoje ustalenia faktyczne ograniczył do treści zapadłego wyroku zobowiązującego strony do złożenia oświadczeń woli o sprzedaży przez I. P. na rzecz B. i W. M. zabudowanej segmentem w zabudowie bliźniaczej nieruchomości stanowiącej działkę nr (...) przy ul. (...) w W. za cenę 900.000 zł, z czego 650.00 zł zostało już zapłacone. Jako bezsporną Sąd przyjął jeszcze okoliczność braku zapłaty kwoty 250.000 zł, nie odniósł się natomiast w żaden sposób do pozostałego materiału dowodowego, w tym załączonych do pozwu umów zawartych przez strony, a w szczególności oświadczenia powodów z dnia 15 marca 2010r. o potrąceniu wzajemnych wierzytelności stron, a także dowodów zgłoszonych na okoliczność wykazania wysokości wierzytelności przysługującej powodom (pозwanym wzajemnym). Ustalenia faktyczne są więc w zasadzie szczątkowe i jako takie nie są wystarczające do rozstrzygnięcia sprawy, chociażby w zakresie powództwa wzajemnego.

Biorąc powyższe pod uwagę, jak też brak rozważań na temat podstawy prawnej zgłoszonego w ramach powództwa wzajemnego roszczenia, za słuszny należy też uznać zarzut naruszenia art. 328 k.p.c.. Trudno bowiem przyjąć, ażeby uzasadnienie zaskarżonego wyroku odpowiadało wymogom tego przepisu, skoro nie zawiera ono wystarczającego

wskazania faktów, które Sąd uznał za udowodnione, brak jest oceny dowodów, wyjaśnienia podstawy prawnej roszczenia, w oparciu o którą Sąd Okręgowy uznał powództwo wzajemne za uzasadnione.

Prowadziło to do uchybienia także przepisowi art. 317 k.p.c., który wskazuje, że wyrok częściowy może sąd wydać wówczas, gdy do rozstrzygnięcia nadaje się tylko część żądania lub niektóre z żądań pozwu, w tym w zakresie powództwa głównego lub wzajemnego bądź też całość żądania głównego lub wzajemnego, podczas gdy w okolicznościach sprawy niniejszej powództwo wzajemne nie nadawało się do samodzielnego rozstrzygnięcia w oderwaniu od powództwa głównego. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, ocena zasadności i wysokości roszczenia powódki wzajemnej pozostawała bowiem immanentnie związana z roszczeniem głównym, a to w związku ze zgłoszonym zarzutem potrącenia. Prowadziło to do nie rozpoznania istoty sprawy.

Należy zauważyć, że powodowie (pозwani wzajemnie) domagali się zapłaty przez pozwaną (powódkę wzajemną) kwoty 350.000 zł tytułem należnego im odszkodowania za nienależyte wykonanie przez pozwaną zobowiązania, którego treścią było wybudowanie i sprzedaż segmentu w zabudowie bliźniaczej na działce powstałej z podziału nieruchomości przy ul. (...) (obecnie (...)), przy czym strony zawarły w formie aktu notarialnego jedynie umowę przedwstępną sprzedaży nieruchomości, natomiast w formie zwykłej pisemnej zostały także zawarte przez strony umowy określające standard, w jakim ma być wybudowany segment.

Jak twierdzili powodowie już na etapie wytoczenia powództwa, wybudowany przez pozwaną budynek był dotknięty istotnymi wadami fizycznymi, które spowodowały powstanie po stronie powodów szkody w łącznej wysokości 350.000 zł, ponieważ wymagał on dokonania napraw i prac, które zostały zaniechane przez pozwaną, a także wiązało się to z koniecznością wynajęcia przez powodów lokali zastępczych na czas remontu, przeprowadzek, magazynowania rzeczy, utratą zarobków. Zasadność i wysokość tego roszczenia była sporna między stronami, przy czym już w pozwie powodowie powołali się na swoje oświadczenie z dnia 15 marca 2010r. o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanej z tytułu zapłaty ceny w wysokości 250.000 zł z wzajemną wierzytelnością powodów w wysokości 350.000 zł z tytułu odszkodowania. Oświadczenie o potrąceniu zostało więc objęte podstawą faktyczną powództwa i mieściło się w kręgu okoliczności istotnych z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy, a co za tym idzie determinowało kierunek i przebieg postępowania dowodowego, biorąc pod uwagę wskazania wynikające z art. 227 k.p.c., 229 k.p.c., 232 k.p.c. .

Do tak zakreślonej podstawy faktycznej powództwa odniosła się także strona pozwana, kwestionując oświadczenie o potrąceniu z tego tylko powodu, że było ono jej zdaniem nieskuteczne z uwagi na nieprzysługiwanie powodom roszczenia, na co słusznie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, jednakże okoliczności tej nie nadał właściwej wagi. W kolejnych pismach procesowych pozwana, powołując się na oświadczenie powodów o potrąceniu argumentowała, iż roszczenie powodów winno być ograniczone do kwoty 100.000 zł, jako stanowiącej różnicę pomiędzy odszkodowaniem, którego domagają się powodowie, a brakującą ceną na rzecz pozwanej, wskazując jednocześnie, że oświadczenie woli jako złożone drugiej stronie nie może być cofnięte, nadto że pozwana na takie cofnięcie nie wyraża zgody (k. 293- 294, k. 378).

Na swoje oświadczenie o potrąceniu powołała się też strona powodowa w piśmie z dnia 20 sierpnia 2012r., jednakże ocenę jego skuteczności pozostawiła sądowi orzekającemu (k 383). Z kolei we wniosku o podjęcie zawieszonoego postępowania pełnomocnik powodów poparł żądanie zapłaty kwoty 350.000 zł, nie odnosząc się już do kwestii związanych z oświadczeniem o potrąceniu (k. 473).

W tym stanie rzeczy obowiązkiem Sądu orzekającego było samodzielne zbadanie skuteczności złożonego przez powodów oświadczenia o potrąceniu, co nie mogło nastąpić bez odniesienia się do zasadności wierzytelności powodów i jej wysokości. Dokonanie tej oceny nie jest wszakże możliwe bez rozpoznania wniosków dowodowych powodów, zgłoszonych na okoliczności istotne z punktu widzenia sformułowanego przez nich roszczenia odszkodowawczego, a bezzasadnie pominiętych przez Sąd I instancji. Nie mogą mieć w tym przypadku znaczenia rozstrzygającego same tylko zapatrywania stron co do skuteczności oświadczenia o potrąceniu oraz procesowego zarzutu potrącenia.

Pamiętać należy, że potrącenie w znaczeniu materialnoprawnym jest instytucją zmierzającą do ukształtowania stosunku prawnego i może powodować wygaśnięcie roszczenia wierzyciela i zwolnienie z długu dłużnika. Przesłanki

potrącenia wynikają z treści art. 498 k.c., zgodnie z którym gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelnością drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzecz tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym. Wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się do wysokości wierzytelności niższej. Jak wynika z powyższego, aby potrącenie było możliwe, dwie osoby muszą być względem siebie jednocześnie wierzycielami i dłużnikami, przysługujące im wierzytelności muszą mieć charakter pieniężny lub obejmować rzeczy tej samej jakości oznaczone co do gatunku, a nadto wierzytelności muszą być wymagalne i zaskarżalne, czyli nadawać się do skutecznego dochodzenia na drodze sądowej. Jeżeli powyższe przesłanki są spełnione, a jedna ze stron złoży oświadczenie, które będzie wyrażało w sposób nie budzący wątpliwości jej wolę wzajemnego potrącenia wierzytelności (art. 60 k.c.) i dotrze ono do drugiej strony w sposób umożliwiający zapoznanie się z jego treścią (art. 61 k.c.), to spowoduje to mocą oświadczenia prawnokształtującego wzajemne umorzenie wierzytelności do wysokości wierzytelności o niższej wysokości zgodnie z § 2 art. 498 k.c., przy czym nastąpi to z mocą wsteczną od chwili, kiedy potrącenie stało się możliwe (art. 499 k.c.). Powstanie zatem określonego skutku prawnego w postaci wzajemnego umorzenia wierzytelności nie może być w późniejszym czasie zniweczone przez samo tylko niekonsekwentne stanowisko procesowe jednej ze stron, uwarunkowane zresztą tylko, jak wynika z chronologii i treści pism procesowych stron, argumentacją pozwanej ukierunkowaną na uzyskanie korzystnego dla niej rozstrzygnięcia przez zasądzenie przez sąd niższej, aniżeli dochodzona w pozwie kwoty.

Ważność lub skuteczność określonego oświadczenia woli może być oczywiście podważona, ale wyłącznie w przypadkach przewidzianych przez przepisy kodeksu cywilnego, w tym z powołaniem się np. na wady oświadczenia woli, brak wymaganej formy, brak należytego umocowania. Okoliczności tego rodzaju wymagają jednak podjęcia stosownej inicjatywy dowodowej przez stronę, która w toku procesu powołuje na określonego rodzaju wadliwość oświadczenia woli. Nie budzi zaś wątpliwości, że w sprawie niniejszej na takie okoliczności strony się nie powoływały, co oznacza, że rozważenie zarzutu potrącenia wymaga zbadania łączącego strony stosunku prawnego, jego charakteru, wynikających stąd wierzytelności zarówno co do ich zasadności, jak też wysokości.

Pamiętać trzeba, że powołanie się przez stronę na potrącenie możliwe jest przy tym w formie zarzutu procesowego i stanowi wówczas formę obrony dłużnika, a jego uwzględnienie może prowadzić co najwyżej do oddalenia powództwa głównego, bądź też może przybrać postać powództwa wzajemnego, które jest dalej idące, bo stanowi środek dochodzenia roszczeń, zaś zgłoszenie wzajemnej wierzytelności w powództwie wzajemnym może skutkować zasądzeniem na rzecz powoda wzajemnego kwoty przewyższającej kwotę objętą powództwem głównym. W sytuacji gdy strony skorzystały z obydwu przysługujących im środków, a zatem przedmiotem rozpoznania jest powództwo główne oraz powództwo wzajemne, jak też jedna ze stron powołała się na oświadczenie o potrąceniu, może to powodować różnego rodzaju konfiguracje rozstrzygnięć, prowadząc jednak w każdym przypadku do stosownego obniżenia zasądzanych na rzecz każdej ze stron kwot. Zgłoszenie powództwa wzajemnego i wynikająca stąd konieczność jego merytorycznej oceny na równi z powództwem głównym, nie niweczy jednak skutku w postaci wzajemnego umorzenia wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej, o ile tylko potrącenie było ważne i skuteczne. W każdym jednak przypadku obowiązkiem sądu orzekającego jest poddanie analizie zgłoszonych roszczeń niezależnie od trudności dowodowych i stopnia skomplikowania stanu faktycznego, jak też obszerności materiału dowodowego.

W zaistniałej sytuacji wydanie przez Sąd Okręgowy wyroku częściowego, rozstrzygającego jedynie o zasadności powództwa wzajemnego bez jakiegokolwiek rozważenia skuteczności oświadczenia o potrąceniu, bez zbadania materialnej podstawy dochodzonego przez powódkę wzajemną roszczenia i pominięcia merytorycznych zarzutów pozwanych wzajemnych, stanowi o nierozpoznaniu istoty sprawy, a wydanie wyroku częściowego należy ocenić jako stanowczo przedwczesne. Niezależnie od tego należy zauważyć, że Sąd Okręgowy nie poddał roszczenia objętego powództwem wzajemnym jakiegokolwiek analizie, nie wyjaśnił jego podstawy faktycznej ani prawnej.

Nie można też zgodzić się z Sądem Okręgowym, że ocena roszczenia powódki wzajemnej nie jest uzależniona od oceny roszczenia powodów, skoro wynikają one z tej samej podstawy faktycznej i tego samego stosunku prawnego wiążącego się z zawarciem tej samej umowy oraz roszczeniami z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy sprzedanej.

Warunkiem koniecznym do wydania wyroku częściowego zgodnie z art. 317 § 2 k.p.c. jest zaś uznanie, że roszczenie to dojrzało do rozstrzygnięcia i nie zachodzi konieczność łącznego badania obu roszczeń. Warunek ten w sprawie niniejszej zdaniem Sądu Apelacyjnego nie został spełniony, a rozstrzygnięcie sprawy wymagało zbadania stosunku prawnego łączącego strony, ukształtowanego także w oparciu o oświadczenie o potrąceniu, określenia charakteru umowy i wynikających stąd praw i obowiązków. Bez zbadania tego stosunku prawnego nie może być mowy o rozpoznaniu istoty sprawy. Konieczność tej analizy wynika także i z tego powodu, że stwierdzenie prawomocności orzeczenia, o jakim mowa w art. 1047 k.p.c. w zw. z art. 64 k.c. zastępuje oświadczenia woli obu stron, jednakże orzeczenie nie wywołuje takiego skutku z chwilą prawomocności, jeżeli oświadczenie pozwanego wynika z zobowiązania wzajemnego, czyli gdy świadczenie jednej ze stron jest odpowiednikiem świadczenia drugiej strony. W takim przypadku dla wywołania skutku przewidzianego w art. 64 k.c. konieczne jest poza prawomocnością orzeczenia sądu, uzyskanie przez powoda klauzuli wykonalności, co następuje po stwierdzeniu przez sąd, że świadczenie wzajemne zostało spełnione. Rozwiązanie zwarte w art. 1047§ 2 k.p.c. nie dotyczy natomiast umowy przedwstępnej, która nie ma charakteru umowy wzajemnej.

W tych okolicznościach poprzestanie jedynie na treści wyroku zobowiązującego do złożenia oświadczenia woli, bez odwołania się do treści stosunku prawnego będącego podstawą jego wydania, stanowi dodatkowy argument potwierdzający, iż Sąd Okręgowy rozstrzygając o samym tylko powództwie wzajemnym nie rozpoznał istoty sprawy, co skutkuje koniecznością uchylecia wyroku do ponownego rozpoznania w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c..

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy winien samodzielnie zbadać i ustalić podstawę faktyczną obu pozostających ze sobą w związku powództw, a w tym celu rozpoznać zmierzające do ustalenia okoliczności istotnych i spornych wnioski dowodowe obu stron, oceniając następnie zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pod kątem jego wiarygodności i mocy dowodowej, dokonać analizy łączącego strony stosunku prawnego i jego charakteru, wynikającego z treści zawartych umów, zakresu i prawidłowości ich wykonania oraz oświadczenia powodów z dnia 15 marca 2010r. o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, a w konsekwencji wypowiedzieć się o zasadności i wysokości przysługujących stronom roszczeń popieranych w formie powództwa głównego i wzajemnego w oparciu o właściwą podstawę prawną, zgodnie z wymogami określonymi w art. 328 § 2 k.p.c..

Robert Obrębski Beata Byszewska Katarzyna Jakubowska – Pogorzelska